

УДК 658.5

Сергій Гушко

Sergiy Gushko

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ І ВНУТРІШНІЙ АУДИТ

THE MODEL OF RISK MANAGEMENT AND INTERNAL AUDIT

В статті розглянуто, як вибір найбільш ефективних методів і технологій внутрішнього аудиту впливає на процес визначення цілей стосовно діяльності підприємства, управління ризиками. Це дасть можливість оперативно коригувати раніше прийняті рішення та сприятиме формуванню інформаційного забезпечення стратегічного управління.

Ключові слова: модель, система, управління, ризики, внутрішній аудит.

In the article it is considered as the choice of the most effective methods and technologies of internal audit influences the process of the determination of the aims concerning the activity of an enterprise, risk management. It will allow to correct previous decisions operatively and assist the formation of the infoware of strategic management.

Keywords: model, system, management, risks, internal audit.

Постановка проблеми. Підходи до вивчення контролю залежать як від стану наукової думки в цій сфері, так і від рівня практичного застосування системи контролю, що, в свою чергу, визначається соціально-економічним розвитком національної економіки.

Визначеність аудиту як форми контролю дозволить простежити його взаємозв'язки з математичними, культурологічними, правовими й іншими науковими напрямками, спираючись переважно на міждисциплінарну методологію. Це дасть можливість ефективно використати розробки інших наук і наукових знань для оптимізації внутрішнього аудиту в цілому, для розуміння його системного характеру.

Ключовою умовою збереження значущості внутрішнього аудиту є концентрація зусиль на управлінні ризиками.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Концепція контролю за сучасних умов є однією з основ теорії управління і посідає окреме місце в центрі управлінської діяльності промислових підприємств. За відсутності адекватної системи контролю, неможливо вчасно розробити необхідні заходи щодо нейтралізації ризиків, котрі перешкоджають ефективній діяльності підприємства [13, с. 49].

Професор О. Ю. Редько у висновках до своєї монографії з проблем аудиту пише: «Контроль повинен прийняти нові, до цього часу невідомі форми, тому всі суб'єкти контролю називатимуться аудиторами, а сам контроль – аудитом» [7, с. 480].

Разом з тим ефективно управління неможливе без ефективного контролю, в тому числі й контролю фінансового, такого, що відіграє важливу роль у регулюванні економічних і суспільних процесів. Лімська декларація керівних принципів контролю засвідчує, що: «Контроль – не самоціль, а невід'ємна частина системи регулювання, метою якої є аналіз відхилень від прийнятих стандартів і порушень принципів законності, ефективності та економії витрачання матеріальних ресурсів на якомога ранній стадії з тим, щоб мати можливість вжити запобіжних заходів, та в окремих випадках притягти винних до відповідальності, з метою отримання компенсації за порушення, або здійснення заходів щодо запобігання чи скорочення таких порушень в майбутньому» [5].

Формулювання цілей статті. Розвиток системи внутрішнього аудиту слід розпочинати з виявлення об'єктивних передумов цього процесу і проведення відповідних дослідницьких і проектних робіт. Це дозволяє сформувати наступність елементів організаційної системи промислових підприємств, що, в свою чергу, визначає основні параметри доцільності впровадження і ефективність розвитку внутрішнього аудиту на поточний і перспективний періоди.

Різнострамовані зміни в структурі управління призводять до дисбалансу в операційній діяльності. Інформаційні системи запізнюються за змінами в структурі управління, системи внутрішнього контролю функціонують на користь тільки одного фокусу управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упровадження систем управління ризиками на вітчизняних підприємствах, що є особливим підходом до управління, полягає в передбаченні та зменшенні негативних наслідків невизначеності очікуваних результатів їх діяльності. І як наслідок, департамент внутрішнього аудиту (ДВА) повинен будувати свою роботу з урахуванням оцінки ефективності роботи системи управління ризиками через вирішення певних завдань. По-перше, внутрішні аудитори в ході різних видів аудиту надають аудиторські рекомендації, що дозволяють запобігти ризику або знизити його до прийняттого рівня. По-друге, внутрішні аудитори проводять оцінку надійності та ефективності системи управління ризиками. По-третє, внутрішні аудитори через дотримання певних умов можуть допомагати менеджменту в розробці та впровадженні системи управління ризиками підприємства. Проте тут слід мати на увазі, що аналіз і управління ризиками – це завдання менеджменту, у вирішенні якого внутрішній аудит сприяє менеджменту.

Особливість використання на підприємствах моделі управління ризиками полягає в тому, що управління ризиками в організації набуває всебічного характеру і координується в рамках всього холдингу. Краща практика внутрішнього аудиту орієнтована на пошук ефективних методів управління ризиками. Під бізнес-ризиком маємо на увазі вірогідність того, що подія або дія, коли настає час вплинути на здатність досягнення мети, призведе до збитків для підприємства. Це перешкоджає якійсь роботі, задоволеності клієнтів, мотивації співробітників та досягненню бізнес-цілей підприємства. Відповідна побудова ризик-менеджменту – це головна передумова коректного, належного функціонування функції «внутрішній аудит» на підприємстві [4].

Саме корінні зміни в управлінні ризиками (risk management), зроблять можливим повноцінне використання внутрішнього аудиту (рис. 1).

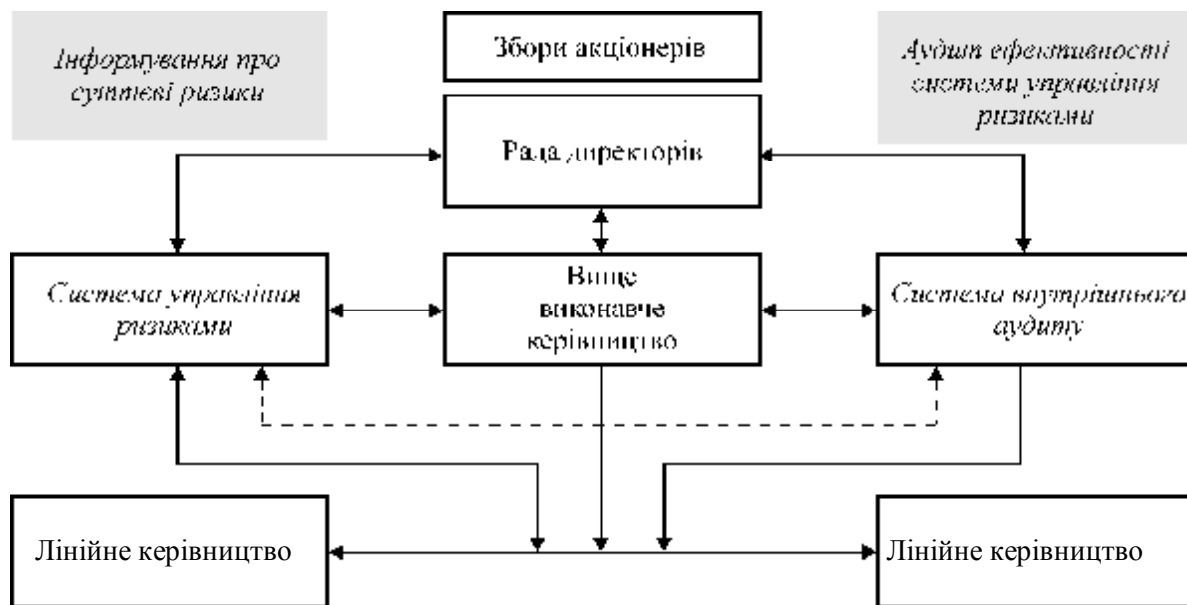

Рис. 1. Організаційна схема реалізації функції «управління ризиками і внутрішній аудит»

Вітчизняні промислові підприємства активно працюють над розвитком і реалізацією дієвих систем корпоративного контролю ризиків. Необхідність розроблення подібних систем пов'язана з бажанням забезпечити репутацію стабільності та надійності перед клієнтами і партнерами, запровадити заходи щодо контролю над ризиками, максимально знизити їх можливий обсяг і підвищити загальну ефективність діяльності, в тому числі через впровадження Міжнародних стандартів розкриття фінансової інформації.

Зв'язок стандартів аудиту зі стандартами фінансової звітності є не лише загальним правилом, але й простежується під час розгляду окремих стандартів через єдність термінології (табл. 1).

Основною метою аудиту фінансової звітності, підготовленої відповідно до міжнародних стандартів, є формування висновку про адекватність відображення в цій звітності всіх відносин фінансового стану господарюючого суб'єкта за рік, результатів його операційної діяльності і руху грошових коштів за звітний період відповідно до стандартів.

В Україні, керуючись Законом України «Про аудиторську діяльність» (від 14 вересня 2006 року № 140-V) [3], Статутом Аудиторської палати України та рішенням Аудиторської палати України від 18.04.2003 № 122/2 «Про порядок застосування в Україні Стандартів аудиту та етики Міжнародної федерації бухгалтерів» [8], Міжнародні стандарти аудиту [6], надання впевненості та етики видання 2006 року є обов'язковими для застосування суб'єктами аудиторської діяльності як Національні стандарти аудиту, починаючи з 01 січня 2007 року.

МСА мають на меті забезпечити уніфікацію аудиторської діяльності та збільшити довіру до її результатів. МСА визначають основоположні методи аудиту, що покликані сприяти підвищенню якості аудиторської діяльності, забезпеченню її відповідності зростаючим численним вимогам у сфері міжнародної аудиторської діяльності, а також задають директиви із спеціальних питань аудиту.

Таблиця 1

Взаємозв'язок МСА та МСФЗ

МСА	Зміст посилань на документи МСФЗ (IAS)
МСА 120 «Концептуальна основа Міжнародних стандартів аудиту»	Як основи фінансової звітності, яким повинна відповідати інформація, що перевіряється, першими названі МСФЗ
МСА 320 «Суттєвість в аудиті»	Поняття «суттєвість» визначене відповідно до стандарту МСФЗ (IAS) 1 «Представлення фінансової звітності»
МСА 550 «Зв'язані сторони»	Визначення, що стосуються зв'язаних сторін, наведені в МСФЗ (IAS) 24 «Розкриття інформації щодо зв'язаних сторін»
МСА 560 «Подальші події»	Типологія подальших подій визначена МСФЗ (IAS) 10 «Події, що відбулися після звітної дати»
МСА 570 «Безперервність»	Використання допущення безперервності діяльності передбачене стандартом МСФЗ (IAS) 1 «Представлення фінансової звітності»
МСА 700 «Аудиторський висновок про фінансову звітність»	Аудитор повинен визначити, чи підготовлена фінансова звітність відповідно до МСФЗ
МСА 910 «Завдання з огляду фінансових звітів»	Висновок з огляду фінансових звітів повинен містити оцінку відповідно до МСФЗ

Слід зазначити, що міжнародна уніфікація аудиторської діяльності також є складовою частиною процесів глобалізації світової економіки, що активно розвиваються нині [9].

Оскільки загальні, специфічні стандарти і стандарти звітності визначають стратегію та окремі напрями роботи аудитора, а внутрішньофірмові стандарти внутрішнього аудиту є тактичним інструментом проведення перевірки, то стан останніх безпосередньо впливає на якість внутрішнього аудиту.

Робоча група під керівництвом Комітету спонсорських організацій Комісії Тредвея (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, COSO) провела аналіз існуючої на той момент літератури щодо внутрішнього контролю. Результат цієї роботи був представлений громадськості в 1992 році під назвою «Інтегрована концепція внутрішнього контролю» (Internal Control-Integrated Framework). Стисло цей документ прийнято називати за найменуванням комітету-організатора моделлю COSO, яка повинна сприяти поліпшенню якості фінансової звітності через розвиток принципів бізнес-етики, внутрішнього контролю і корпоративного управління [12, с. 60].

Саме на цю модель зроблено пряме посилання в 404-й статті акта Сарбанеса-Окслі. Згідно з моделлю COSO Internal Control-Integrated Framework система внутрішнього контролю складається з п'яти взаємозв'язаних компонентів, кожен з яких має відношення до усіх категорій бізнес-цілей:

- контрольне середовище – control environment;
- система виявлення і оцінки ризиків – risk assessment;
- контрольні процедури – control activities;
- інформаційне середовище і система комунікацій – information and communication;
- моніторинг системи внутрішнього контролю – monitoring.

У жовтні 2004 року видана нова розробка COSO – модель управління ризиками підприємств Комітетом спонсорських організацій Комісії Тредвея, яка об'єднала в собі як компоненти системи внутрішнього аудиту, так і компоненти системи управління ризиками (рис. 2).

Рис. 2. Організація системи внутрішнього аудиту з використанням моделі COSO

У контексті діючого в США Розділу 404 Закону Сарбейнса-Окслі [11] метою будь-якого проекту має бути забезпечення достовірності складання фінансової звітності. Ризик – це подія або умова, яка може негативно позначитися на здатності організації готувати своєчасну і достовірну фінансову звітність. Оцінка ризиків нерозривно пов'язана з вищеописаним процесом оцінки обсягу робіт за проектом.

Внутрішній аудит за інших рівних умов є більш виправданим на великих промислових підприємствах, що потребують використання систем класу ERP (Enterprise Resource Planning) і володіють великими фінансовими ресурсами, складними функціональними і операційними структурами управління та мають, відповідно, високі ризики. Але в складному електронному середовищі невеликі підприємства відіграють не менш важливу роль, оскільки формують нові електронні ринки роздрібною торгівлі, що динамічно розвиваються впродовж останніх 4–5 років. За останню чверть минулого століття стрімке зростання інформаційних потоків для електронного обміну даними, розвиток електронної пошти та Інтернету радикально спростили процедури торгових операцій, здійснюваних на національному і міжнародному рівнях. В той же час поширення Інтернету призводить до неконтрольованого зростання інформації, ускладнює її обробку та аналіз. Введення в комп'ютери конкурентів надмірної інформації розглядається як засіб, що загрожує зниженням надійності й ефективності роботи [10].

В Доповіді на конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку щодо інформаційної економіки зазначається, що «технологічний прогрес та інновації є довгостроковими рушійними силами економічного зростання» [2, с. 1]. За умов глобальної економіки, що сприяє розвитку інноваційної діяльності в технологічній сфері, в країнах, які розвиваються, важливо закласти міцні основи для формування їх потенціалу в справі придбання і генерування знань і технології на користь використання можливостей, що відкриваються завдяки глобалізації, і в той же час, котрі сприяють розв'язанню виникаючих глобальних проблем.

Висновки. Механізми внутрішнього балансу інтересів суттєво залежать від стану зовнішнього середовища. Більш того, можна припустити, що збалансована система корпоративного управління може існувати тільки за наявності збалансованості і стійкого зовнішнього середовища. За цих умов такі механізми, як організація та регулювання аудиторської діяльності в процесі інституціоналізації інформаційної економіки, є механізмами тонкого налагодження.

Отже, ключовим чинником для успішного розвитку системи внутрішнього аудиту є створення можливостей для значного поширення управлінських інформаційних систем в ключових галузях промисловості України.

Список використаної літератури

1. Методологія та організація обліково-аналітичної системи управління холдингових компаній : [монографія] / [С. В. Гушко, А. В. Шайкан, М. І. Іщенко та ін.]. – Кривий Ріг : КЕІ ДВНЗ «КНУ», 2012. – 645 с.
2. Доклад об информационной экономике, 2007 – 2008 год. Наука и техника на службе развития: новая парадигма ИКТ. Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ifap.ru/library/book260b.pdf>.
3. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 14.09.2006 № 140–V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3125-12>.
4. Кудрин В. Внутренний аудит: перестройка имиджа развития [Электронный ресурс] / В. Кудрин. – Режим доступу : http://www.iaa-ru.ru/publication/member_articles/kudrin/.
5. Лимская декларация руководящих принципов контроля. Принята IX Конгрессом Международной организации высших органов финансового контроля (ИНТОСАИ) в г. Лиме (Республика Перу) в 1977 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ksp.mos.ru/frm/ldec.htm>.
6. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2006 року / [пер. з англ. О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гик та ін.]. – К. : ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2006. – 1152 с.
7. Редько О. Ю. Аудит в Україні. Морфологія : [монографія] / О. Ю. Редько. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2008. – 493 с.
8. Рішення Аудиторської палати України «Про порядок застосування в Україні Стандартів аудиту та етики Міжнародної федерації бухгалтерів» від 18.04.2003 № 122/2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/fpart95/idx95455.htm>.
9. Соколова Б. Н. Роль аудита в повышении инвестиционной привлекательности компании [Электронный ресурс] / Б. Н. Соколова. – Режим доступу : <http://www.aprussia.ru>.
10. Удовиченко О. М. Развитие внутреннего аудита в условиях использования информационных технологий и интернета [Электронный ресурс] / О. М. Удовиченко // Финансовый менеджмент. – 2005. – № 1/2 (13/14). – Режим доступу : <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=20657>.
11. Schumpeter J. A. The theory of economic development [Электронный ресурс] / J. A. Schumpeter. – Harvard University Press, 1934. – Режим доступу : http://books.google.com.ua/books?id=-OZwWcOGeOwC&pg=PR3&dq=Schumpeter+J.A.+The+theory+of+economic+development&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=5#v=onepage&q=Schumpeter%20J.A.%20The%20theory%20of%20economic%20development&f=false.
12. Turnbull N. Internal control: guidance for directors on the combined code / N. Turnbull // Institute of Chartered Accountants in England and Wales. London. – ICAEW, 1999. – 210 p.
13. Wallace A. Handbook of Internal accounting controls / A. Wallace [2-nd edition]. – New York, Prentice Hall, 1991. – 140 p.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2013.

Відомості про автора

С. В. Гушко, доктор економічних наук, доцент, в. о. декана обліково-економічного факультету, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет».